

РЕФОРМА ПРАВА: ЕНГЛЕСКО ИСКУСТВО*)

1.

Кажу да је грчки писац Прокопиус написао у средњем веку да су Срби били храбар, леп, племенит и гостољубив народ (¹). Ја нећу да говорим о лепоти јер је то немерљива вредност, али зато могу да посведочим вашу племенитост и гостољубље, јер овог предавања, на пример, не би било да није великодушности Института за упоредно право, чији сам гост. Не могу такође а да не споменем и пријатељство којим сам окружен на сваком кораку. Међутим, више од свега импонује ваша храброст. О храбрости Срба писано је и говорено много. Зар најбољи пример те храбрости није Србин који је 15. јуна 1389. године на сам дан косовске битке, под изговором да носи обавештења о положају српске војске, ушао у султанов шатор, извадио нож и зарео га у срце султана (²). Поменути Србин је, наравно, на месту убијен а његов херојски чин, као што сви знамо, није изменио трагичан завршетак битке. Али, његово дело је остало да живи и ето ми га се сећамо неколико векова касније. Овај податак сам споменуо не зато што бих се освртао на вашу историју већ зато што он изванредно илуструје дух независности и храбрости који карактерише не само Србе већ све народе који живе у модерној Југославији.

Као страни правник који посматра југословенску сцену, морам истаћи да сам импресиониран храброшћу ваших подухвата на пољу законодавства, независношћу прилаза у тим подухватима и вашом жељом да на том плану правите експерименте. Због свега тога, кад ја говорим о енглеском искуству у области реформе права, надам се да ћете разумети да ја то чиним скромно, али истовремено са жељом да вам изнесем схему законодавних акција за које, без непотребне скромности, могу рећи да Енглеска може да буде поносна.

2.

Пре него што се осврнем на основне карактеристике реформе права у нашем систему надам се да ћете ми дозволити да вас подсетим на неко-

(*) Предавање које је А. Chloros, професор на King's College, Лондонског универзитета, одржао на београдском Правном факултету 14. септембра 1971. године. Фусноте су накнадно додате у сврху објављивања.

(¹) Ф. Дворник, *Les Slaves, Byzance et Rome au IX siècle*, Paris, 1926, стр. 20—21.

(²) S. Runciman, *The Fall of Constantinople 1453*, Cambridge, 1969, стр. 38.

лико чињеница без којих би поребење енглеског и југословенског права било беспредметно.

Пре свега, морам одмах истаћи да ћу указати само на основне карактеристике. То због тога што нити имам времена ни жеље да улазим у детаље, који су уостаом лако приступачни. Такође се надам да ћете ми опростити ако понекад буде изгледало да сам неке ствари увеличао, што ћу учинити у сврху илустрације. Као студент упоредног права непрестано сам свестан да не постоји готово ни једно тврђење које би се могло прихватити без квалификације. Доследна политика квалификовања сваке тврдње несумњиво би нас довела до потпуног ћутања, уколико наше изјаве нису у стању да пренесу целу истину. Управо овај став навео је грчког филозофа Хераклитоса, великог поштоваоца истине и тачности, да се определи за ћутање.

Поставља се питање које су управо те чињенице за упоређивање?

Пре свега, мислим да постоји историјска разлика која је учинила Британију и Југославију оним што су оне данас, при чему мислим на наше правне системе. Енглески систем је веома стар, његови почеци везују се за XI век. Све до данашњег дана Енглеска није познавала нагле промене свог правног система. Најраније донет закон у Енглеској везује се за 1235. годину (3), и није реткост да данашњи енглески судови цитирају законе који су стари неколико векова, као што је на пример Закон о издаји од 1351. године (4). Сасвим разумљиво, највећи део нашег права је модеран, али је на снази и један део старог законодавства. Према томе, кључ за разумевање енглеског права јесте еволуција, а не револуција. Ово није обична историјска чињеница. Током векова, а нарочито од Едмунд Бурке-а наовамо, енглеско право је ствар поверења. Следствено, о енглеском искуству могло би се закључити да се британски народ одлучује на промене само ако убедљиви разлози указују да су такве промене неопходне.

Друго, уз ризик да ћу рећи нешто што је опште познато, ја морам истаћи чињеницу да је *common law* највећим делом процедурно право. Свима је добро познато да се класична разлика између *common law*-а и континенталног права састоји у томе, што се прво заснива на прецедентима, то ће рећи на ауторитету пресуђених случајева. Грубо речено, случај вишег суда није, као што је то случај у континенталном праву, само индикација духа у коме судије треба да тумаче случај који решавају, већ има апсолутно обвезујућу снагу која је равна снази закона. Заиста, ако Дом лордова, наш Врховни суд, пресуди случај на тај начин што се касније покаже да је таква одлука противна неком постојећем закону, одлука суда има јачу снагу. У таквом случају одлука суда сматраће се као чињенична грешка која се може поправити накнадном изменом прописа.

(3) В. Предлоге за енглеску и шкотску Комисију за реформу права (1965), Цмнд. 2573, стр. 2, које цитира А. Martin, *Methods of Law Reform* (приступно предавање на Универзитету у Southampton-у) 1969, стр. 4. В. такође N. S. Marsh, *Quelques réflexions pratiques sur l'usage de la technique comparative dans la réforme du droit matrimonial*, *Revue du Droit International et du Droit Comparé*, (Bruxelles).

(4) *Halsbury's Statutes*, (2-го изд.), 452.

Пошто сте вероватно већ упознати са енглеским правницима који су вам објашњавали природу прецедената, ви вероватно можете бити нестрпљиви и поставити питање: ако се ваш систем састоји од прецедената, онда је тај систем неинтересантан за наше право? Континентални правник кога превасходно интересују правни принципи може такође поставити питање одакле ми црпемо принципе?

На овом месту ћу покушати да дам кратак одговор на претходно питање које ће ме довести до предмета мог предавања, односно на питање реформе права. Као што можете сами закључити, врло је тешко сачинити систем принципа из прецедената. Званично се сматра да се енглески правни систем састоји од преко 3.000 закона и преко 300.000 пресуђених случајева (5). Међутим, оправдано се може поставити питање колико правника без обзира колико су добри и познати, могу са сигурношћу да тврде да су упознати или да су били у стању да оперишу са тако огромном количином права? Уколико због те ситуације наш систем није патио, то се може приписати постојању две чињенице, од којих је једна позитивна, друга негативна. Позитивна чињеница је квалитет нашег судства и наших правника. Њих нема много, али су врло стручни и представљају гаранцију објективности, непристрасности и интелектуалног савршенства што, уз сву скромност, морам рећи да је тешко наћи на другом месту у свету. Међутим, постоји и негативна страна нашег система, која се огледа у томе што је то веома скуп систем. Можда није тако скуп као амерички, али по мом мишљењу, енглески систем је такође веома скуп да би се њиме постигао жељени степен друштвене правде. Резултат се састоји у томе што, уколико је човек веома богат, он сасвим извесно може да постигне правду, јер може слободно да води поступак на свој сопствени трошак. С друге стране, ако је у питању веома сиромашан човек, ми имамо изванредан систем бесплатне правне помоћи који омогућава сиромашнима да воде спорове на рачун пореских обвезника. Међутим, поставља се питање каква је ситуација оних који се налазе између ове две групе? Ово је интересантан феномен, уколико ми дозволите да се послужим вашом терминологијом, „буржоаског“ друштва које је решило проблем сиромаштва, али које још није у стању да успешно нађе решење за „средњу класу“ (»Kleinbürger«-а). Да бих вам илустровао моје тврђење, указаћу вам на случај члана британског Парламента који је недавно добио судски спор, али који је према одлуци суда морао да из свог џепа плати износ од 5.000 фунти стерлинга (око 1,800.000 старих динара (6)). Страх од губљења парнице, па чак и од добијања, представља најјачу препреку у жељи да се покрене спор пред судом. Према томе, може се рећи да у Енглеској постоји мање спорова него у другим деловима света, што је свакако доприносило да се наш систем прецедентног права спасе од пропадања. Међутим, поука је јасна — дошло је време за обимну и брзу реформу правног си-

(5) V. A. Martin, *op. cit.*, стр. 4.

(6) У једном другом недавно пресуђеном случају двоје људи су раскинули своју веридбу после чега се покренуо спор у вези са поклонима које је младић даровао својој вереници. Суђење је трајало недељу дана после чега је постигнуто поравнање. Иако је вереник у питању био амерички милионер, трошкови суђења су чак и за таквог човека били доста високи, јер су износили око 60.000 фунти стерлинга. V. *The Times*, 6. II 1971.

стема и та потреба је утолико већа а акција неопходнија, док притисак на наш правни систем још није тако велики.

Допустите ми да учиним још једно упоређење. У друштву као што је наше, које се није свесно определило за политичку доктрину, као што је марксизам, изванредно је тешко доносити одлуке на бази принципа. Мислим да се такође може с правом рећи да тамо где су друштвене структуре снажне, као што је то случај с Енглеском, у којој је народ вековима живео у миру и релативном просперитету, питање реформе права у материјалноправном смислу, нарочито у областима које се тичу личности и појединца, као што је случај са породичним или имовинским правом, изгледа врло компликовано. Ми тврдимо да је наше друштво отворено и да постоји довољно простора за друкчија мишљења и експерименте који би били лишени окова догме. Али, с друге стране, такође се мора признати да свуда где постоје многа снажно изражена мишљења и сукоби принципа, реформа права мора да причека. Можда један очит пример овог што сам рекао може да се види управо на примеру Југославије. Ви сте пронашли један изванредно интересантан правни израз „друштвена својина“, али различита мишљења о садржини и природи тог појма изгледа да још увек представљају препреку у вашој жељи да извршите кодификацију вашег права.

3.

Браћајући се на предмет мог данашњег предавања, покушају да објасним наш систем реформе права. С тим у вези потребно је указати на два проблема. Најпре, механизам који је држава створила у циљу одвијања поменутих реформе и друго, потребно је размотрити области у којима се одвија реформа и како она утиче на суштину нашег права. После тога остаће ми да вам изнесем моју оцену оствареног прогреса на том плану као и какве поуке могу да се добију из нашег искуства.

4.

У погледу механизма који је коришћен за реформу енглеског права, морам истаћи да се енглеско искуство и у овом погледу, као и у многим другим, знатно разликује од искуства које је постојало у другим државама, јер је структура наше државе израстала вековима као одговор на практичне потребе. С друге стране, континентални системи су били зачети на један логичан начин, тако да је министарство правосуђа било природан орган државе коме је био поверен задатак реформе права. У Енглеској, међутим, то није био случај. Свакако да вам је познато како се појавио уред премијера у Енглеској. Премијер је првобитно био делегат кога је именовао краљ да председава седницама кабинета, јер краљ Борбе I, пошто је био немачког порекла, није говорио енглески ⁽⁷⁾. На сличан начин, кад се наш правни систем консолидовао око правника-практичара, сматрало се да нико други, сем самих правника, нема право да води бригу

(7) Ово је, наравно, врло упрошћено објашњење. Истина је била нешто сложенија, јер, је била реч о комбинованом дејству многих чињеница. V. O. Hood Phillips, *Constitutional and Administrative Law* (3-ће изд.), Лондон, 1962, стр. 286.

о праву. Краљ је, наравно, повремено интервенисао путем аката парламента када би неред запретио ауторитету његове власти или када му је било потребно више новца. У осталим случајевима доношено је врло мало прописа у области материјалног права, изузев када је лорд канцелар, као духовно лице, осећао да „краљева савест“ није у стању да толерише одређену правну праксу. Већ 1829. године Комисија за питања својине, која је *ad hoc* основана са задатком да проучи право својине које је било препуно неправедних решења и аномалија, подноси извештај према којем је „енглеско право, изузев у неким неважним детаљима, достигло онај степен савршенства који се може очекивати у било којој људској институцији“ (8). С друге стране, пораст угледа Парламента у XIX веку и његова изузетна заинтересованост за акутне проблеме које је створила индустријска револуција, довело је до потребе да се у извесној мери приђе реформи права, иако је то био само узгредни посао. Па ипак, може се рећи да се почетак реформе материјалног права у Енглеској за највећи део данашњег права везује за XIX век. Често се говорило о потреби оснивања министарства правосуђа. Године 1855. одабрана комисија Доњег дома Парламента изјаснила се у прилог именовања министра правосуђа који би био члан Парламента. Следеће године, тј. 1856, чувени правник Џозеф Напије, Q.C., M.P., поднео је Парламенту резолуцију којом је захтевао да се:

„као мера административне реформе донесе пропис (у сврху оснивања ефикасног и одговорног Одељења јавног правосуђа) како би се омогућила стручна припрема и одговарајућа техничка композиција закона и унапредно процес прогресивних измена законодавства Уједињеног Краљевства“.

На жалост, овај предлог није уродио плодом. Године 1872. и 1874. јавни правобранилац и други чланови Парламента поново покрећу питање именовања министра правосуђа. Међутим, све је било узалуд, као што су били узалудни и напори посебне државне комисије на чијем челу се налазио лорд Холдејн која је поднела свој извештај 1918. године (9).

У одсуству одговарајућег механизма, као и игром случајних околности, неки аспекти реформе права извршени су у оквиру државних департмана и министарстава. Тако, Министарство унутрашњих послова има општу надлежност за кривично право а Министарство трговине и индустрије (раније Управа за трговину) за извесне аспекте трговачког права. У другим областима надлежност је остављена лорду-канцелару. Он је једним делом судија и председавајући у Доњем дому кад исти заседа у својству судског органа, делимично посланик као председник Доњег дома када се састане као скупштинска комора, а такође је задужен да мотри на начин примене закона. Његова овлашћења су данас јако проширена. Вероватно је оправдано претпоставити да ће његов уред једног дана бити раван оном што се данас подразумева под Министарством правосуђа. Пре-

(8) В. скупштински извештај, стр. 7; цитирано према *Cheshire, Modern Law of Real Property, London, 1949, стр. 4.*

(9) *A. Martin, op. cit., стр. 11, no 2.*

ма томе, приликом реорганизације нашег судског система која је управо у току, лорд-канцелар ће преузети свеукупни надзор над јединственом структуром судства на националној основи ⁽¹⁰⁾. Ова контрола и надзор простиру се и на оснивање нових судова и именовање судија. Из овога следи да је Енглеска управо у процесу добијања националне схеме судског система који никад раније није имала, бар не у смислу рационалног система који је познат континенталним правницима. Садашњи лорд-канцелар сам је описао ову промену као „највећу реформу у вези са применом права овог века а вероватно и у целој правној историји” ⁽¹¹⁾. Али све ово је питање будућности. Још увек су одређена министарства надлежна за реформу права које је у њиховој надлежности. Већ сам у том смислу споменуо надлежност Министарства унутрашњих послова. Министарство грађевинарства и локалне управе и Министарство за рад стално врше ревизију законодавства које се односи на њихов делокруг рада. Поред министарске одговорности у питањима у којима је јако изражен јавни интерес, влада је основала и краљевске комисије које су, после исцрпног проучавања одређеног питања у року од обично једне до две године, подносиле свој извештај. Резултати рада комисије не доведу увек до законских прописа, било због тога што се влада не сложи са предлозима комисије, или због тога што нема довољно времена у Парламенту да се одређени предлози проуче и усвоје. Међутим, реформа права путем *ad hoc* комисија које се састоје од привремених чланова тешко може да буде задовољавајућа, упркос чињеници што је механизам ојачан од 1934. године оснивањем три сталне комисије за реформу права, које су такође биле састављене од привремених чланова.

Ово је оквирна слика о реформи права у Енглеској до почетка 60-тих година када је власт у Енглеској преузела Лабуристичка партија. У то време питање реформе права постаје озбиљан политички проблем. Већ 1963. године два чувена правника Гардинер и Мартин објављују књигу под насловом „Реформу права извршити одмах”, која је представљала снажан захтев за акцију. Отуда није изненађујуће да се следеће године када лабуристи долазе на кормило државе покреће иницијатива за ову дуго очекивану акцију. Први од двојице поменутих аутора лорд Гардинер постаје лорд-канцелар, а други професор Ендру Мартин постаје члан новог тела које се назива Енглеска правна комисија. И управо овом органу посветићу преостали део свог предавања јер он представља централно место на садашњој британској правној сцени на пољу реформе права.

5.

Правне комисије су основане на основу Закона о правним комисијама од 1965. године. Треба напоменути да постоје две такве комисије: једна за Енглеску и Велс и друга за Шкотску. Вероватно вам је познато да су нам историјски разлози оставили у наслеђе два правна система, а политички разлози су нам онемогућили да извршимо изједначење тих систе-

⁽¹⁰⁾ Закон о судовима, 1971, који је ступио на снагу 1. јануара 1972.

⁽¹¹⁾ В. *The Times* од 29.XII 1971.

ма. Ове комисије су стална тела која се састоје — бар кад је реч о Енглеској — од пет сталних чланова. Садашњи председник Енглеске правне комисије је познати судија сер Лесли Скармен.

Задатак Правне комисије јесте да врши сталан надзор над целокупним правом земље, да припрема студије са циљем да се изврше одређене измене и да чини предлоге који, уколико их усвоји влада, могу да се доставе Парламенту на даљи поступак. Иако их је основала садашња влада, Правне комисије имају независан статус у том смислу да влада може да им достави одређена питања али не може од њих захтевати на који начин ће комисије да врше истраживања. Штавише, влада је дужна да објављује годишње извештаје комисија, који морају да се доставе Парламенту. Тако, иако комисије не могу да захтевају од владе да донесе одређене прописе, оне могу захтевати од владе да изнесе разлоге због којих одбија да прихвати предлоге комисија. Ово се још није десило и лично мислим да има мало вероватноће да се деси, али обезбеђења која постоје чине комисије квазинеzависним од државне контроле. Можда је највећа вредност правних комисија у томе што по први пут у Енглеској постоји независно тело чији је задатак да се брине за реформу целокупног права. У годинама после 1965, мислим да је опште мишљење да су комисије потврдиле своју вредност и постоји озбиљна нада да најзад можемо да верујемо да ће заиста доћи до садржинске и сталне реформе нашег права.

Да ово што сам рекао није празна нада може се закључити по врло широким овлашћењима садржаним у Закону. Примера ради може се навести први став чл. 3. поменутог Закона према коме је

„задатак сваке комисије да предузме и стално се брине за ревизију целокупног права за који су надлежне са циљем да се оно систематски развија и измени, укључујући нарочито кодификацију тог права, одбацивање аномалија, укидање застарелих и непотребних прописа, и уопште упрошћавање и модернизовање права . . .”

Могоа бих, наравно, да наведем и друге чланове овог Закона али ми се чини да би било боље да се осврнем на два питања која се покрећу цитираним чланом.

Најпре, наводи се да један од задатака правних комисија може да буде кодификација обичајног права. Као што знате, иако је реч „кодификација” измислио Bentham (Бентам), Енглеzима је увек била страна кодификација права. Од свих европских држава само се у Енглеској постављало питање не када извршити кодификацију, већ зашто то чинити. И то питање је било сасвим оправдано јер, као што је недавно истакао проф. Диамон, бивши колега а сада члан Правне комисије, наш систем, састављен од обвезујућих прецедената, чини сваку кодификацију непотребном⁽¹²⁾. Судове ће више да обвезују прецеденти него писано слово закона. Па ипак, може се рећи да је кодификација у Енглеској у току. За-

(12) A. L. Diamond, *Codification of the Law of Contract*, 31 *Modern Law Review*, (1968), 361.

што? Да бих брзо одговорно на ово сложено питање, могу да кажем да ће нашим системом све теже да се рукује уколико се он не рационализује. а кодификација је свакако нормалан облик рационализације. Штавише, уочи уласка Велике Британије у Заједничко европско тржиште потреба за принципима, а не прецедентима, постаје све јаснија. Од значаја је да су Правне комисије заиста узеле у обзир ову сугестију, тако да постоје планови да се изврши кодификација принципа уговорног, породичног и кривичног права од којих су две првоспоменуте области привукле пажњу правника у вашој земљи. Уговорно право је предмет извршне Скице за Законик о облигацијама и уговорима коју је саставио проф. Константиновић, а недавно је та област права, на основу Амандмана ХХХ остала у надлежности Федерације.

Ово што сам напред рекао подстиче ме да вам укажем пажњу на још једну ствар о којој бих желео да вам говорим. У самом енглеском Закону којим су основане правне комисије, говори се о потреби да правне комисије у свом раду користе упоредноправне студије. На тај начин, први пут у једном правном пропису Енглеске признаје се вредност упоредног права. Сем тога, када Енглеска уђе у Европску економску заједницу а то ће по жељи Парламента бити 1. јануара 1973. године — наш задатак ће бити да хармонизујемо и до извесне мере изједначимо наше право у складу с правом осталих држава чланица. Ово је изричито и јасно регулисано Римским споразумом ⁽¹³⁾, а потребу да се то учини вама свакако не треба да објашњавам, јер ви имате дугу традицију борбе са тешкоћама различитих правних система који су важили на територији ваше државе. Енглеске правне комисије већ раде на бази обимних упоредноправних студија које се нарочито односе на правне системе суседних европских држава. Постало је уобичајено да се у Британију позивају правници компаративисти да дају своје прилоге раду поменутих комисија на ad hoc бази, а такође се позивају и страни правници да усмено изнесу своја мишљења о страном праву. Вероватно сте и сами приметили да велике групације држава са заједничким циљевима захтевају да се изврши хармонизација права. Недавно, на пример, издато је на завршетку 25. заседања СЕВ-а у Букурешту 9. августа 1971. године ⁽¹⁴⁾ саопштење према коме у „сложеном програму” свих земаља чланица СЕВ-а „изгледа да је остварен значајан степен „интеграције” у области права. Учињени су предлози да се настави с радом на стандардизацији правних система, јер они са своје стране подстичу привредну кооперацију и трговинске споразуме, а такође је предложено да се изврши покушај оснивања једног арбитражног органа који би решавао спорове. Није, према томе, изненађујуће да у оквиру проширене Европске економске заједнице, коју би чинили десеторица а не шесторица, дође до значајније хармонизације и унификације права. Да би се то могло да оствари у енглеском праву је неопходно да се претходно изврше темељне измене.

(13) В. чл. 101. и 102. Римског споразума о оснивању Европске економске заједнице.

(14) *The Times*, од 9. августа 1971. године.

6.

На крају желим да укажем на две ствари. Једна се односи на кратак осврт онога шта су енглеске Правне комисије до сада постигле, а друга би представљала моју оцену правне технике коју смо ми усвојили као и какве поуке на основу тога могу да се извуку.

У вези са првом ствари желим да укажем на списак питања садржаних у петом годишњем извештају Правних комисија за годину 1969—70, из кога може да се види обим њихових активности. Тако, на пример, учињен је знатан напредак у вези са нацртом Законика о уговорима, затим Законика о праву власника и закупопримаца, као и Кривичног законика. Породично право је реформисано доношењем познатих закона о разводу брака и имовинскобрачном режиму. Нацрт Закона о ништавости брака такође је усвојен и управо је ступио на снагу ⁽¹⁵⁾. Предложена је ревизија управног права која би се вршила путем посебно основане Краљевске комисије док се посебној комисији којој би помагала Правна комисија планира поверавање ревизије закона о заштити личних права.

Остала питања која су такође узета у разматрање односе се на пореско право, прописе о друмском саобраћају, старатељству малолетника, планирању градова и села, загађивање пловних вода и многа друга.

7.

Пре него што завршим своје предавање желео бих да кажем неколико речи о оцени досадашњег рада на плану реформе права у Енглеској.

Свакако да је најважније достигнуће на пољу правне реформе било оснивање у години 1965. наших двеју Правних комисија. Комисија за енглеско право има пет чланова и особље од око 48 људи, међу којима се налазе и неколицина који су учествовали у припремању закона у парламенту. Комисија има врло обимну библиотеку која се састоји од преко 10.000 књига и она се врло брзо проширује нарочито књигама из области упоредног права, иако су друге универзитетске библиотеке у Лондону такође при руци и често се користе.

Главна карактеристика наше правне комисије је у томе што је она једно независно тело које не припада Министарству правде и има непосредан приступ Парламенту. Желео бих на овом месту да укажем на неке предности и негативне стране овог система. Одмах морам да напоменем да није постојало опште одобравање у погледу стварања Министарства правде. Сматрало се ⁽¹⁶⁾ да иницијативе организатора реформе права могу бити надјачане од стране политичара; и да ће у том смислу реформа имати тенденцију да постане ствар државне политике. Сасвим јасно да би једно независно тело које би давало савете парламенту о стању на пољу права имало више предности. Нема сумње да је управна функција министарства правде од вредности и сада се баш ради на проширивању надлежности уреда лорда канцелара. Износиће вам енглеско мишљење о министарству правде не могу да не цитирам Персивалов извештај

(15) Закон о ништавости брака од 1971. године.

(16) *A. Martin, op. cit.*, стр. 10.

о Министарској одговорности за право, који се појавио 25. јуна 1971. године. Цитирајући, са допуштењем лорда канцелара, лорда Хеилшем-а, извештај наводи следеће:

„... Уколико министарство правосуђа значи, као што је то случај у неким земљама, да исто министарско тело треба да буде надлежно за покретање парнице, за кривични третман и за организацију судства онда смо ми против тога. Ми сматрамо нашом срећом и једном од снага нашег система да ове различите функције нису испреpletене и сматрамо изузетно значајним да ни у будуће не буду.

Уколико то значи, као што је случај са неким другим земљама, министарство надлежно за организацију судства и вођење рачуна о способним судијама, ми смо против тога, јер сматрамо досадашњи систем наименовања бољим.

Ако то значи било шта мање од поменуће две алтернативе, не видимо довољно оправдања било за стварање посебног одељења или било чега другог што би било боље од постојећег система. Конкретно, ако то значи — као што је случај у неким земљама — Министарство одговорно за квалитет права, сматрамо да та функција може најбоље да буде задовољена садашњим системом” (стр. 11 и 12).

Оно што ја мислим да ће проићи као најзначајнији прилог реформи права, то је независност тела коме је реформа поверена у односу на њене активности од спољне контроле. Већ смо могли приметити да су правне комисије основане за време лабуристичке владе. Оне су наставиле са радом и под конзервативном владом. Оно што ми правници нарочито ценимо односи се на чињеницу да је нама допуштен прилаз овим комисијама без осећања да говоримо влади која је тренутно на власти а која може сутра да ту не буде. Нема сумње да влада мора имати утицаја, али потреба за реформом права не мора нужно да коинцидира са листом приоритета коју је сачинила влада.

Нема сумње да ће правници историчари међу вама открити у ономе што сам до сада рекао да код Енглеца постоји дубока сумња у односу на извршну власт. Није никаква нова идеја ако се каже да је целокупан развој енглеског права базиран на заштити личности од арбитрарне власти. Али ако се тај систем вековима развијао у Енглеској, из тога не мора нужно да проиђе закључак да је то једини могући систем правне реформе. Сасвим сигурно моја намера није била да вам га препоручим ради усвајања. Као студент вашег правног система импресиониран сам вашом жељом за реформом, чак и новим правним концепцијама које су, изгледа, резултат ваших живих дискусија. Уколико можете да извучете било какве поуке из нашег искуства, биће ми драго, а ја ћу се потрудити да искористим моју садашњу посету да научим све оно што могу из нашег искуства. Надам се и желим да, супротно храбром војнику на Косову, вашу храброст, независан дух и смисао за новим, комбинујете са опрезношћу која је неопходан чинилац да ваш правни систем учините дугочиним спомеником нашег искуства.

РЕЗЮМЕ

Реформа права — английский опыт

Прежде чем приступить к изложению того, как и каким образом в настоящее время производится пересмотр английского права, автор указывает на несколько основных характеристик английского права. Прежде всего, Англии в ее истории не были известны резкие перемены правовой системы и тем самым ключ к пониманию английского права следует находить в эволюции, а не в революции. О переменах решалось лишь тогда, когда веские причины говорили в пользу того, что они необходимы. Точно также следует учитывать и то обстоятельство, что английское право является правом, основанным на судебном прецеденте, что также осложняет реформу в том смысле, в каком она известна правам, основывающимся на римском праве.

Вопрос реформы права в Англии со всей серьезностью возник в шестидесятые годы. На основании Закона об юридических комиссиях, в 1965 году были образованы две комиссии: одна — для Англии и Уэльса, другая — для Шотландии. Комиссии работают на базе обширного сравнительного изучения правового материала и до сегодняшнего дня они подготовили проекты Кодекса о договорах, Уголовного кодекса и Кодекса о правах владельцев и нанимателей. Семейное право уже ранее было переработано после принятия Закона о разводе брака, имущественных отношений супругов и Закона о расторжении брака. Из остальных вопросов, находящихся на повестке дня работы указанных комиссий, автор обращает внимание на пересмотр налогового права, положений о дорожном транспорте, опеке над несовершеннолетними, планировании городов и деревень, загрязнении водных путей и т.д.

Возбуждение вопроса о реформе английского права, образование указанных юридических комиссий, а также большое значение, придаваемое сравнительному праву в связи с предстоящей кодификацией, автор объясняет главным образом обстоятельством, что с вхождением Великой Британии в Европейское экономическое содружество появилась необходимость в приближении английского права к праву стран данного европейского объединения. А чтобы это осуществить Англии необходимо предельно произвести пересмотр своего права.

SUMMARY

Law reform: The English experience

Before describing how and in what way the present revision of English law is being carried out, the author lists a few basic characteristics of English law. First of all, during her history England has had no abrupt changes in her legal system; accordingly, the key to understanding English law is evolution not revolution. Changes have been made only if convincing reasons have justified them as indispensable. It should also be taken into account that English law is precedential, which also makes reform more difficult than in countries basing their legal system on Roman law.

The question of reforming law in England was seriously initiated in the '60s. In 1965 under the Law Commissions Act, two commissions were set up: one for England and Wales another for Scotland. These commissions have worked on the basis of copious studies, and so far the following draft laws have been prepared: a Code on Contracts, a Criminal Code, a law on Landlord and Tenant. Family law has already been reformed by passing: of the Law on Divorce and Matrimonial Property and the Law on Marriage.

Annulment. Among other items on the agenda of these commissions are the revision of tax law, the provisions on road transport, guardianship over minors, town and country planning, pollution of navigable, waters, etc.

The author explains the initiation of English law reform, the setting up of the commissions mentioned, and the great significance attached to comparative law with regard to future codification, primarily because Great Britain's joining the European Economic Community will necessitate making English law more comparable to the laws of the countries belonging to this European integration. In order to make this possible England is in the situation where she must carry out the revision of her law beforehand.

RÉSUMÉ

La réforme du droit: l'expérience anglaise

Avant d'exposer comment et de quelle manière est effectuée la réforme actuelle du droit anglais, l'auteur attire l'attention sur plusieurs caractéristiques fondamentales du droit anglais. En premier lieu, l'Angleterre ne connaissait pas dans son histoire de brusques changements dans son système juridique, en conséquence la clef pour la compréhension du droit anglais est l'évolution et non point la révolution. Les décisions sur les changements n'étaient prises que dans les cas que des raisons convaincantes les réclamaient et quand les changements étaient indispensables. Il faut de même tenir compte du fait que le droit anglais est un droit de précédent, ce qui rend aussi plus difficile la réforme dans le sens tel que le connaissent les droits qui ont pour base le droit romain.

La question de la réforme du droit a été soulevée sérieusement en Angleterre dans les années soixante. En 1965, en vertu de la Loi sur les commissions juridiques deux commissions sont fondées, l'une pour l'Angleterre et la Pays de Galle et l'autre pour l'Ecosse. Ces commissions travaillent sur la base de vastes études de droit comparé et jusqu'à présent sont préparés les avant-projets suivants: du Code des contrats, du Code pénal et du Code sur le droit du propriétaire et du locataire. Le droit familial a été déjà réformé auparavant par l'adoption de la Loi sur le divorce, le régime matrimonial des biens et la Loi sur la nullité du mariage. Parmi les autres questions qui se trouvent à l'ordre du jour de ces commissions l'auteur cite la révision du droit fiscal, des prescriptions sur la circulation routière, la tutelle des mineurs, la planification des villes et des villages, la contamination des voies navigables etc.

La mise à l'étude de la question concernant la réforme du droit anglais, la formation des commissions juridiques mentionnées, ainsi que l'attribution d'une grande importance au droit comparé, qui est en relation étroite avec la future codification, l'auteur explique principalement par le fait qu'à la suite de l'entrée de la Grande Bretagne dans la Communauté économique européenne il sera nécessaire que le droit anglais se rapproche du droit des pays de cette intégration européenne. Pour que cela puisse être possible l'Angleterre s'est trouvée dans la situation qui exige d'effectuer au préalable la révision de son droit.